

Arnyaltabb bemutatásra kerül a két dallam-csúccsal rendelkező IK—2 („duversinnaja IK—2”); 12—13. és 184. lap).

A könyvecske végén adott összefoglaló (168—189. lap) világosan vázolja azokat az intonációs típusokat, amelyek az egyes dialógusok keretében — az érintett szemantikai funkciókból következően — bemutatásra, illetve gyakorlásra kerülnek. Ez azért is lényeges, mert bizonyos intonációs típusok és altipusok a *szövegben* kerülnek egyértelmű és félreérthetetlen realizálódásra, ami a külföldiek számára lényeges. Ilyenek pl. a „Nu, csto ti!” típusú ellenvetések (32—40. lap), amelyek az új általános iskolai orosz tankönyvekben is megtalálhatók.

Tény az, hogy az orosz intonációs rendszer bemutatott — Brizgunova teóriájára épülő — elsajátítási modellje mellett léteznek más teoretikai alapvetések is (vö. pl. L. L. Bulanyin, L. V. Bondarko, M. I. Matuszevics vonatkozó munkáit), mégis — láthatóan — az IK-kra épülő feldolgozási szisztéma bizonyul metodikailag hasznosnak, hiszen nagy intenzitással alkalmazzák a szovjet felsőoktatásban.

I. L. Mubanov könyvének a lektora A. M. Vizgina (V. I. Lenin Tanárképző Főiskola, Moszkva), aki — a szerzőhöz hasonlóan — hosszú évek óta foglalkozik külföldiekkel.

Russzkij jazik, Moszkva, 1987.

DR. HAJZER LAJOS

K. W. Butzer

A FÖLDFELSZÍN FORMAKINCSE

A földfelszín formakincse, alaktana (amelyet geomorfológiának nevezünk) a felszín formáinak eredetével, a formákat felépítő kőzetanyagokkal és a felszínt alakító folyamatokkal foglalkozik.

A földrajznak ezen tudományága a földrajz és a földtan határterületén helyezkedik el. A felszíni formák létrejötte és állandó változása, átalakulása az emberi fantáziát régóta foglalkoztatta, róla elméleteket alkottak (pl. Davis, Penck, Markov vagy a magyarok közül Bulla Béla), amely elméletek a megismerés folyamatában többször módosultak. Így történt most is, amikor K. W. Butzer az újabb feltárások és ismeretek alapján jelentős változásokat javasolt, kifejezéseket módosított, elsősorban az — Európában is használt — egységes kifejezés használatára törekedve.

K. W. Butzer a geomorfológia legfontosabb kérdéseit összefoglaló munkájában, a nálunk kevésbé ismert angol-szász geomorfológiai iskola fogalmát használja, de figyelembe veszi a hagyományos német iskola eredményeit is, amely nálunk leginkább használatos volt. Könyvében végig követhető a szigorúan logikus természettudományos szemlélet a felszíni formák kialakulásának, fejlődésének és pusztulásának folyamatában. A megismerés folyamatában először a földkéreg szerke-

zetét, ásványos összetételét és kőzettani felépítését vizsgálja. A felszín domborzatának fejlődését a külső erők munkáján keresztül mutatja be, ahol a kőzetek elbomlásának folyamatát, az üledékes és metamorf kőzetek keletkezését jól érthetően tárja az olvasó elé. Ismerteti a lepusztuláson alapuló talajképződésnek a felszínfejlődésben betöltött szerepét. Bemutatja a lejtős felszínek denudatív formálódását, valamint a folyóvíz és a jég felszínformáló tevékenységét. A tengerfenék domborzatát a legújabb elmélet, a lemeztektonika alapján tárja az olvasó elé. Klimatikusk morfológiát művelve mutat rá az éghajlat és a felszínformák közötti szoros kapcsolatra. Könyvének utolsó fejezetében szintézisét adja a felszín formakincse általános alakulásának, ahol összefoglalja a kontinens felszínalakítását, ezzel megadva a földrajzi elhelyezkedésüket.

K. W. Butzer könyvének nagy értéke a fejezetek logikai sorrendjén túl, hogy pontos és korszerű fogalmakat használ érthető magyarázatokkal. Minden fejezetében több ábra, térkép és képanyag teszi lehetővé a földrajzi fogalmak jobb megértését, szolgálhat az iskolai oktatásnál táblai vagy fóliarajzként is.

A szerző gazdag szakirodalmi hivatkozást említve könyvét értékes név- és tárgymutatóval látta el, ezáltal kézikönyvként kínálja az olvasó szakembereknek.

A könyv sajátos feldolgozása és megjelenési formája alapján értékes segédkönyve lehet a földrajzot tanító tanároknak és a geográfiát tanuló fiataloknak egyaránt, de kellemes olvasmányként szolgálhat a természetet kedvelő olvasó számára is.

Gondolat, Bp., 1986. — 519. l.

DR. BAGDI SÁNDOR

SZÁMÍTÁSTECHNIKA AZ ISKOLÁBAN

Új általános iskolai kémiai programok (kaszettán):

— TITRÁLÁS: A sav—bázis reakció, kémhatás, indikátor téma legelterjedtebb alkalmazását, a titrálást mutatja be a program, majd játék, verseny lehetőségét biztosítja.

Commodore plus/4 gépre, ára 150, — Ft.

— EGYENLET: A kémiai egyenletek írását gyakoroltató program. Apró lépésekben, minden hibalehetőségre kitérve halad, majd részletes értékelést és gyakorlófeladatokat ad. Egyéni gyakorlásra, konzultációra alkalmas elsősorban.

Commodore 16 és plus/4 gépre, ára 199, — Ft.

— HIDRATÁCIÓ: Egy ionkristály vízben oldását több lépésben grafikusán modellezi a program, második részében pedig kémiai részecskék szabad mozgásával lehetőséget ad a képernyőn különböző képződmények létrehozására. Segítség-, illetve ellenőrzésképpen néhány tipikus szerkezet rajza bekérhető. Tanári demonstrációra és tanulói gyakorlásra egyaránt felhasználható.

Commodore plus/4 gépre, ára 250,— Ft.

A programok megrendelhetők az alábbi címen postai utánvetés szállításra: VORKER Kisszövetkezet Szoftver Részleg, 6701 Szeged, Pf. 711.

Új könyv:

— Iskolai oktatóprogramok készítése mikro-számítógépekre. A könyv a BASIC nyelv alapjait ismerő és oktatóprogramot írni szándékozóknak szól. A programkészítés és -alkalmazás didaktikai kérdései után olyan programrészleteket, modulokat közöl, melyekben a szöveget sajátja cserélve és összefűzve bárki könnyen készíthet oktatóprogramot. A példák több tantárgyra kiternek, ötleteket adnak a leendő programokhoz. Ára várhatóan kb. 200,— Ft. A korlátozott példányszámra tekintettel előrendelés lehetséges az alábbi címen: LSI Alkalmazástechnikai Tanácsadó Szolgálat, 1300 Budapest, Pf. 121.

DR. DEÁK LÁSZLÓ

Albertné Herbszt Mária:

MODERN NYELVÉSZET — ANYANYELVI OKTATÁS

Az anyanyelvi nevelés megújulási folyamatában jelentős hely illeti meg ezt a könyvet. Belesűrűsödött ugyanis az a tapasztalattömeg, mely az eltelt időben felhalmozódott, és helyet kapnak benne azok a tényezők, létező és várható nehézségek, amelyeket majd a közeli jövőben kell a magyar tanítóágnak megoldania. Ezeknek a feladatoknak a megoldásához nyújt jelentős segítséget a könyv, mert az elméleti ismeretek, konzekvenciák közérthető megfogalmazását nyomban követi az alsó tagozatos anyanyelvi nevelés tantárgypedagógiai tanulságainak a taglálása. Ennek a fejtegetéssorozatnak a megfogalmazását az *Anyanyelvünk* tankönyvcslád nem kis vitát kavart megjelenése és használata tette lehetővé, szükségessé.

A kötet anyaga jelentős. Magába foglalja a problémakör szorosan vett szaktárgyi, szaktudományi vonatkozásait („*Egy új magyar nyelvtan felé*”, *A modern nyelvtudomány*), de ugyancsak közérthetően és hasznosítható formában beszél a modern nyelvtudomány interdiszciplináris kapcsolatairól (79—126. l.), majd befejezésül Szövegten címen taglalja a nem túl régi szakterület elméleti és módszertani kérdéseit (125—184.). A szakkérdések tárgyalása igen célszerűen történik. Azzal ugyanis, hogy nem megfellebbezhetetlen megállapításokkal operál, hanem a megállapításokat, az ellentétes tartalmú véleményeket egymással ütköztetve tárgyalja, segítséget nyújt a tanítónak ahhoz, hogy maga is kialakítsa a témára, problémára vonatkozó elképzelését, majd véleményét. A tények és megállapítások mellett a tárgykörrel való ismerkedés módozataira is számos információval szolgál. Ez

a megoldás sokat segít abban, hogy a téma részleteivel ismerkedőben bizalmat ébresszen a megújuló tudományág kiérlelt eredményei iránt. Nagy erénye a munkának, hogy a viszonylag bonyolult kérdéskörök lényegét szinte tapinthatóvá teszi. (Vö. *Generatív grammatika* 63—78. l.) Meggyőzően érzékelteti, hogy a nyelvtudomány pillanatnyi fejlődési korszakában igen nehéz lenne valamely alapvető irányzat híveként korszerű anyanyelvi nevelést végezni. A *Nyelvészeti eklektizmus?* alcíműben benne van a kétség, de a lehetséges megoldás is: „Az eklektizmus szó ebben az összefüggésben a különféle nyelvészeti irányzatok azon eredményeinek integrálását jelentti, amelyek idegenek a hagyományos grammatikai rendszerzéstől, és így elméleti következetlenséghez vezethetnek” (18. l.) Valójában azonban nem ez történik, hanem „... a megújított magyar grammatika csakis hasznára lehet az anyanyelvi oktatás ügyének ...”, mivel „... a ... nyelvészeti irányzatok eredményei között találunk olyanokat, amelyeknek a magyar grammatikai rendszerbe való beépítése nagy haszonnal jár...” (Uo.) Összefoglalóan pedig megállapítja: „Az anyanyelvi oktatás eredményessége érdekében tehát egy hagyományos nyelvtanra épül, de azt kitágító, modern nyelvi szemléletet adó nyelvtant kell tanítanunk.” (Uo.) A megújulásban fellelhető a megismerés természetes útja, menete. Ez is jelentős eredmény a munkának, hiszen nem veti el a sulykot, hanem a tanító számára is értelmezhető módon mutatja be a változás megismerésének és feldolgozhatóságának a folyamatát, amelyben megszülethetik az a nyelvi szemlélet, melynek birtokában korszerű nevelőmunka végezhető, és a munkáltató tankönyvek háthatós eszközként alkalmazhatók.

A könyvnek tehát ez az egyik síkja, alapvetően fontos vonulata. A fogalmi apparátus egyéges, használata következetes. A legfontosabb kategóriákat részletesen magyarázza, és a rendszerben elfoglalt helyüket is kijelöli. Az alkotás másik vonulata a tanítói tevékenység mindennapjaihoz nyújt gyakorlati segítséget. A két tényező összekapcsolása kézenfekvő, s ennek következtében jól hasznosítható. Az elméleti alapozás után ugyanis a következtetés gyakorlati megvalósításának mikéntjét fejtí ki, azaz magyarázza, hogy a tudományos szinten megfogalmazott törvény, szabályszerűség hogyan realizálható az alsó tagozatos anyanyelvi nevelés rendszerében.

Ebből a szempontból igen tanulságos többek között a strukturalizmusnak és az alsó tagozatos munkában hasznosítható következtetéscikkek bemutatása. Az említett nyelvészeti áramlatnak természetesen csak a kvintesszenciája építhető be a nevelési folyamatba. Ennek megoldását Nagy J. József negyedik osztályos *Anyanyelvünk* című tankönyve alapján mutatja be, felhasználva a szerző tankönyvhöz készített Utmutatóját is.